

**NOUS COMENTARIS SOBRE L'EDICIO CATALANA DE LA CIRURGIA DE GUY
DE CHAULIAC**

VALLRIBERA i PUIG, Pere

He titulat aquesta aportació al VIè Congrés d'Història de la Medicina Catalana de "nous comentaris" en prevenció de la pregunta -absolutament plena de raó- de per què parlar de coses ben conegudes i estudiades per nombrosos historiadors de la medicina. He pensat, però, que mai no és excessiu de parlar de coses que tenen importància. I per això no em sap gens de greu de fer uns comentaris sobre aquest tema, del que ja he parlat en altra ocasió (1), i que he triat amb total premeditació.

Els meus comentaris pretenen posar èmfasi en dues idees:

1. L'aparició tan precoç d'una edició d'aquesta obra quirúrgica, impresa en la nostra llengua. Hi ha també un manuscrit català aparegut molt poc després de que Guy de Chauliac acabés la seva obra.

2. La possibilitat que hagués estat escrita originalment en llengua catalana.

Les conclusions que en penso treure les resumiré així:

1. El llibre objecte de la comunicació és l'"Inventari o col·lectorí de Cirurgia" que Guy de Chauliac deixà acabat l'any 1363, probablement a Avinyó, ciutat on residia com a metge papal (2).

2. L'"Inventari o col·lectorí de Cirurgia" fou editat en català el 1492, a Barcelona, en versió de Bernat de Casaldòvol, metge cirurgià barceloní que exercia com a professor de Cirurgia.

3. Bernat de Casaldòvol es declara "corrector" de l'obra de Guy de Chauliac (3). I es basa en el manuscrit del que hem parlat, existent a la Biblioteca Vaticana (4), obra del segle XIV. La versió de Casaldòvol li és absolutament fidel.

4. El professor Barcia Goyanes, l'autoritat i l'acríbia del qual són universalment reconegudes, ha sostingut recentment la tesi de que el llibre fou escrit en català per Guy de Chauliac (5).

L'"Inventari o col·lectori de Cirurgia" és, en resum, un magnífic incunable que honora la nostra literatura científica. Penso, per tot això, que mereix ser motiu d'unes consideracions que resumiria en dues propostes: Celebrar uns particulars 500 anys -de 1492- amb la dedicació d'uns estudis i, si fos possible, amb l'edició facsímil de l'obra, el mateix 1992, any, crec, ja dedicat a altres grans explosions de joia d'altra índole. I, en segon lloc, fer coincidir la celebració d'un proper Congrés d'Història de la Medicina Catalana amb aquest aniversari.

En faré uns breus comentaris.

L'edició catalana de l'"Inventari" és un incunable de gran valor en tots sentits: mèdic, històric, lingüístic, etc. A Barcelona n'hi ha dos exemplars: un a la Biblioteca de Catalunya, i l'altre a la Biblioteca de la Universitat, llibre procedent de la de Cervera (6). Tots dos exemplars estan força ben conservats, encara que el de la Biblioteca universitària presenta certes deficiències en alguna part del llibre. Tots dos han estat usats i estudiats durant molt temps, i presenten -sobre tot el de la Biblioteca universitària- nombroses notes manuscrites als marges.

L'obra de Guy de Chauliac adquirí ben aviat la categoria d'imprescindible pels estudis quirúrgics: molt poc temps després d'haver estat escrita, se'n troben nombroses còpies, parcel·làries moltes d'elles, en tots els idiomes coneguts a l'Europa del seu temps. Amb l'adveniment de la impremta les seves edicions es multipliquen, arribant a ser editada fins el segle XVII, és a dir, 300 anys després de la seva aparició. Nicaise (7), el gran historiador i estudiós de Guy de Chauliac, cita 14 edicions incunables, 38 edicions del segle XVI i 17 del XVII. Comptabilitza 16 edicions llatines, 43 edicions franceses, 5 italianes, 4 holandeses i 1 anglesa.

I parla de 5 edicions catalanes! Es clar que Nicaise fa un sol grup amb les edicions castellanes posteriors (el 1498 de Sevilla; el 1574 a Alcalà d'Henares; el 1596 a València i el 1658 a Madrid). En idioma castellà, però, n'hi ha d'altres.

L'edició catalana és la tercera en antiguitat que ha arribat fins a nosaltres, tot i ser la sisena de les que en tenim notícia: la més antiga, de Venècia, 1478, en llatí, i dues edicions franceses de Lió, han desaparegut. És interessant de constatar el fet, del que ja se n'ha parlat, de què, en els primers moments de la impremta el que més interessava era d'imprimir obres ja ben conegudes d'autors molt llegits i, a vegades, ben antics. S'imprimien les obres de més relleu -podríem dir-ne clàssiques- mentre que no eren buscades obres noves d'autors contemporanis. L'edició catalana ho corrobora: és l'edició impresa d'un llibre escrit més de cent anys abans, que havia esdevingut un clàssic per excel·lència.

L'"Inventari" de Guy de Chauliac és també important perquè dona constància de la puixança de la nostra cirurgia en la seva època: en el breu espai d'uns deu anys s'editen tres obres quirúrgiques de gran importància: l'"Inventari"; una obra original d'Antoni Amiguet, professor de cirurgia a Barcelona, amb comentaris extensos sobre la part d'"apostemes" del llibre de Chauliac, impresa a Barcelona el 1501 (8); i la "Cirurgia" de Pere d'Argelata, professor a Bolonya, en traducció de Narcís Solà, impresa a Perpinyà el 1503 (9).

La llengua catalana, doncs, era de les primeres en recollir un gran llibre quirúrgic medieval i en editar-ne una versió en un nou idioma romànic.

Tot això, però, és vàlid suposant que Guy de Chauliac hagués escrit la seva obra en llatí (com s'ha anat acceptant de manera prioritària). Però ja hem parlat de la tesi que sosté que l'escriptura original fou feta en català. No hem pas de repetir els arguments, ben fonamentats i estudiats per Barcia Goyanes, l'autoritat del qual en onomàstica mèdico-quirúrgica medieval és ben reconeguda: pensem només que Guy de Chauliac és occità, nascut a l'Alvèrnia, dins de l'ambient de la cultura i la llengua occitanes, el mateix ambient, al segle XIV, que la catalana. Quan neix, als voltants del 1300, les llengües occitana i catalana són molt semblants (10).

S'ha dit que en aquells moments un alvernès, un gascó, un provençal, un català, no tenien cap dificultat en entendre's entre ells parlant cadascú en la seva pròpia modalitat d'una llengua comuna. I és evident que de totes aquestes modalitats el català era ja una eina de cultura, un idioma ben evolucionat. Es molt possible, doncs, acceptant la tesi de Barcia Goyanes, que Guy de Chauliac hagués escrit -a Avinyó, on residia, i on era ben comprès el català- en la nostra llengua, vehicle de cultura ja ben difós a la seva època.

Totes aquestes brevíssimes consideracions crec que són prou importants per ressaltar la significació que un clàssic de la literatura quirúrgia europea pot tenir en el marc de la Història de la Medicina Catalana.

NOTES

1.- VALLRIBERA I PUIG, Pere: "L'obra mèdica catalana de dos cirurgians del 1700: Anton de Borja i Carles Pallejà". Seminari Pere Mata - PPU. Barcelona, 1987. Pàg. 34 ss.

2.- Incunable 239 de la Biblioteca de Catalunya.

3.- El colofó és el següent: "Acaba lo inventari o collectori de cirurgia en vullgar català fet per mestre Guido de Cauliach, en arts e en medecina excellentíssim doctor e dels cirurgians príncep, corregit per lo molt Reuerent e sapientíssim, en arts e en medecina doctor mestre Bernat de Casaldouol, protophísich del senyor Rey e canceller del estudi de arts e de medecina de la ínclita ciutat de Barçalona ensemps ab lo discret mestre Hierònim Masnouell, cirurgia doctíssim, lo qual Inventari o collectori és estampat en la dita ciutat de Barçalona ab despeses de mestre Pere Miquel, librater de dita ciutat a .xxvi. de Setembre, any de la natiuitat de nostre Senyor Jesucrist Mil.cccc.lxxxii.

4.- Ms 4804 Biblioteca Apostòlica Vaticana..

5.- BARCIA GOYANES, Juan José: "¿En qué lengua fué escrita la Chirurgia Magna?". Medicina Española, tomo 81, I-II (1982), pàg. 1.

GARCIA GOYANES, Juan José: "Los catalanismos de la Fabrica de Vesalio". Real Academia de Medicina de Barcelona. Discurso leído por el Académico de Honor Electo, Excmo. Prof. Dr. ---, en el acto de su recepción. Barcelona, 1984.

6.- Incunable 490. Biblioteca de la Universitat de Barcelona ("Bibliothecae Almae Universitatis Cervariensis").

7.- NICAISE, E.: "La Grande Chirurgie de Gvy de Chavliac". Alcan, Paris, 1890.

8.- AMIGUET, Antoni: "L'estructura feta per lo reuerent mestre en medicina -- sobre lo tractat segon del R. mestre Guido, lo qual tracta de apostemas en general". Barcelona, 1501.

9.- d'ARGELATA, Pere: "Cirurgia". Perpinyà, per mestre Johan Rosembach Alamany, 1503.

10.- BEC, Pèire: "La llengua occitana". Ed. 62, Barcelona, 1977, pàg. 59: "Si l'examinem (la llengua catalana) en la seva especificitat lingüística no ens queda més remei que reconèixer que té amb l'occità (l'occità central) unes semblances extraordinàries: semblances naturals reforçades gràcies a una comunitat cultural i política durant una bona part de l'Edat Mitjana".